

## A FALU ÉS A HIVEK NAGYKORÚSÁGA

A keresztény nagykorúság ténye világszerte foglalkoztatja manapság a katolikus gondolkozókat. Ez világlik ki a Vigilia tanulmányaiból is, amelyeket a legutóbbi években a nagykorúságról közzétett. Az ezzel kapcsolatos problémák gyakori emlegetése arra utal, hogy nagy szükség van a katolikus élet ilyen szempontú vizsgálatára, márcsak azért is, mert ezzel időszerű nézőpontból láthatjuk megszokott — és talán sokszor ellanyhult — hitéletünket; olyan nézőpontból, amely egészen nagy távlatokat tár a katolikus ember elé. Ez a nézőpont — a nagykorúság valósága és rengeteg követelménye — nem azért új és időszerű, mintha eddig nem létezett volna, hanem mert eddig kevés figyelmet szenteltünk neki. Hívők és papok nem voltunk eléggé tudatában fontosságának, és mert életünk irányításában gyakran mellőztük, elég sok hiba csúszott egyéni és közösségi életünkbe.

Tudjuk, hogy az Egyháznak minden tagja nagykorú, de nem mindegyik él és cselekszik úgy, és lelkipásztorkodásunk sem mindig vonta le ennek következményeit. A „gyámkodás” visszasságai például nem egyszer kiütözköztek lelkipásztori munkánkban. Ezért kell megvizsgálunk és módosítanunk több területen törekvéseinket, különösen falusi vonatkozásban. Úgy látjuk, a falusi lelkipásztorkodás több tekintetben elavult, és új próbálkozások, ha vannak is, egyelőre inkább kísérleti jellegűek.

Hogyan áll a falusi hívek nagykorúsága és egyáltalán vallásossága? Melyek az új feladatok a falusi lelkipásztorkodásban? Néhány szempontot sorakoztatunk fel a következőkben. Nem teljes megoldásokat, de nagyjából áttekinthető képet szeretnénk adni.

### *Új életforma, új magatartás*

A magyar falvak lelki és vallási képe az utóbbi évtizedekben nagy arányokban megváltozott. Miben áll ez a változás?

Három típust különböztetünk meg a magyar falukat vizsgálva. Az elsőhöz tartoznak — nagyon kevesen — azok, akik majdnem teljesen a hagyományos keretekben gondolkoznak. (Nem politikai keretéről van szó, hanem szellemi, lelki magatartásról.) Az ősök tisztelete, régi szokások, a családi élet patriarchalis berendezése az uralkodó ezekben a falvakban. Itt élnek azok a magyarok, akik bárki hozzájuk hasonlóval találkoznak, mind egyiknek köszönnek, és mindegyiket nehézség nélkül nevezik sógornak, szomszédnak vagy bátyának; a család összeadja keresetét; a legény is, míg meg nem nőül, de ha ugyanott lakik: szüleinél, még azután is. Valljuk meg, sokkal nagyobb közösségi érzés látszik mindezekben, mint az átmeneti falusiak társadalmában.

Az „átmeneti” társadalom a második típusban alakul ki, a „vegyes” községekben, ahol a lakosság nagy része kereskedő, kupec, kofa. A háborús évek megélhetési gondjai miatt egész falvak alakultak át így. Ezekben a hagyományos, közösségi érzés kialudt; helyébe gyakran a nyereszkeskedési vágy, az önzés, a gyanakvó tekintet lépett.

A második típusnál nagyban rokon a harmadik: a telépes falu. Itt vannak a legügyesebb üzletemberek, a legjobb szőlészeti, gyümölcskertészeti szakértők, röviden: a vállalkozókedv legszemélyesebb képviselői. Negyvenötven, vagy még kevesebb éve élnek együtt, nem ismerik egymást, egyéni életük berendezésére töltik legtöbb idejüket. Mindegyik önálló, nincs közösségi öntudat, nincs szomszéd és sógor, csak barát, pajtás vagy a rokonság szűk köre, és mindenki magának keres. E két utóbbi típusban talán az a legszemélyesebb, hogy többféle közösségi gondolatot hangsúlyozó törekvés ellenére is, éppen az ellenkezője valósul meg: a leghatározottabb individualizmus. Ezt tapasztalta e sorok írója és tapasztalhatja minden falukutató, ha hosszabb ideig él falun.

Vallási szempontból nagyon nagy különbség van e három falutípus között. Az első általában 75%-ban gyakorolja vallását (gyónik, áldozik, szentmisét hallgat), a másik kettő azonban csak 30–40 százalékban. A tapasztalat azt bizonyítja azonban, hogy a két utóbbi típusú falukban alakulnak ki hamarabb az öntudatos, tevékenyen vallásos, apostoli egyéniségek. Az első típusban a vallásosság inkább közösségi élet és élmény, nagyobb tere van a szokás és megszokás erejének. Ez nem jelenti azt, hogy nincsenek meggyőződve hitükről, hanem csak azt: legtöbbször nem is gondolkoznak azon, hogy másként is lehetnének. Egyszerűen ez az élet számukra az élet, és ennyiben nem tudatosan vallásosak.

Külső szemlélő egy közös vonást fedezhet fel a magyar falvak arcán. A nagy szabadság és biztonság-élmény igényét, s ugyanakkor nagyobb igényességet anyagiakban (lakás, ruházódás, stb.). Szellemi síkon a két utóbbi típusú falu nem tud megbirkózni a kívülről jövő hatásokkal, nem tudja eléggé feldolgozni őket, ebből következik aztán bizonyos lázálapot, kamaszkori durcáság és tiszteletlenség. Vallási szempontból fontos ezt tudni, mert megoldódik a rejtély, miért kritikusabb, okoskodóbb és bírálóbb a falusi hívó ma, mint régen.

Az is fontos mozzanat mai falvakban, hogy a nők szerepe megnövekedett. Nemcsak világi, hanem vallási téren is. A multiban komoly kifogásokkal illették a lelkipásztorkodást, hogy elhanyagolta a férfiakat, és azért szakadt el gyakorlatilag nagyrésztük az Egyháztól. A bírálat jogos, de nem szabad elfelejtenünk, hogy a világ bizonyos fokig „elnőiesedett“, a férfiakban sokszor közel annyi hajlandóság sincs az ügyek irányítására, mint a nőkben, akik nem egyszer férfiakat megszegyentítő határozottságról tesznek tanulságot.

### *A falu és a pap*

Az új falu több vonatkozásban átértékeli eddigi magatartását. Ez nyilvánul meg a papról alkotott vélekedésekben és a vele szemben való viselkedésében. Jellemző adata a változásnak, hogy régebben minden falusi kötelességének érezte: mikor a falu papjával találkozik, előre köszönjön; ma pedig nem érzik kötelességüknek. Sőt, sok helyen abból itélik meg — és nem egyszer elítélik — lelkipásztorukat, vajjon köszön-e előre híveinek, az idősebbeknek föltétlenül, de a fiatalabbak is elvárják, hogy „barátságos“ legyen hozzájuk s legalább néha előbb lássa meg őket, mint ők a lelkipásztort.

Ebből is világosan látszik, hogy a papban ma már nem a világi hatalmú közéleti személyt látják; másrészt az is látszik, hogy a falusi hívő (hibásan vagy helyesen) tudatában van annak, hogy ő is az Egyház tagja, és ennek megfelelő megbecsülést kíván.

A tisztelet barokk formaságait elfújta a szél. Beszélgetések során kiderül, miben kívánja látni a hívő papjának kiválóságát és tiszteletreméltó nagyságát. Ez a kívánság megegyezik a papi hivatás krisztusi tervével. A pap legyen mindig és mindenütt, magán és közösségi életében lelkiatya, betegek, elesettek gyámoltója, szegények segítője, szomorúak vigasztalója, a lelkiség élesztője. Ne legyen politikai pártok ágense, hanem Krisztus törvényeinek, parancsainak hirdetője, az erkölcsi rend képviselője.

Külföldi példák nyomán többen gondoltak arra, hogy a papság foglalkozásszerűen fizikai munkás is legyen. Falusi népünk gondolkozása szerint ez alig összeegyeztethető a papi hivatással. Azt mondják: aki igazi pap, annak éppen elég feladata van hivatása terén, ahol munkálkodhat, de valóban szeretnék is látni ezt az egész életet lefoglaló munkát és imádságot. Egyikük azt mondta: akinek eldurvul a keze, annak a lelke is durvább lesz. Ne vitatkozzunk e megállapítás helyességéről. Ezt egy „földművelő” pappal kapcsolatban állapították meg. Lehet, hogy a véleményben van valami a fizikai munka lebecsüléséből és saját munkás életük indokatlan kibendülés-érzéséből, de ugyanakkor az a kívánság is meghúzódik benne, hogy papjuk törődjön többet híveivel és hivatásával. Nem szeretnék a papot nyomorban látni, de a lelkiek rovására írják az anyagiakkal való szokottnál nagyobb foglalatosságot. A gazdag, „úri” életű papot pedig gyanús szemmel nézik. Legyen a pap a szükséges anyagi javak birtokában, nehogy a túlságos gondok elvonják hivatásától, de ne legyen gazdag és ne legyen gazdálkodó.

A falusi hívek többsége a vallás igazságát, életrevalóságát a vallás elsődleges képviselőjének, a papnak személyén keresztül ítéli meg. Tehát ilyen értelemben — Belon Gellért szavaival — a „személyiség ígézetében” élnek. Kevesen tudnak teljesen felülemelkedni az emberi gyöngeségeken, és tapasztalásunk szerint ezek is inkább az első típusú falukban élnek, ott, ahol a szellemi differenciáltság nem jellemzi még annyira az emberek gondolkozását.

Vannak, akik azért nem járnak misére, mert katonakorukban tábori papjuk méltatlanul viselkedett otthon és a fronton. Mások pedig lekipásztoruk durvasága vagy erkölcsi botlása miatt szakítottak hitükkel. Ezen a területen sok falusi hívő bizonyos ketős morál álláspontján van: egyes hibákat, bűnöket világiaknál elnézhetőnek ítél, a papnál azonban erősen kifogásolja, mert a pap hirdeti a hitet, és neki kell példát mutatnia.

### *A falusiak nagykorúsága*

A világszerte megnyilvánuló szabadságszeretet növekedésének következménye az emberek *önállósági* igénye. (Az önállóságot, függetlenséget itt és a következőkben nem teológiai, hanem nagyon is evilági vonatkozásban használjuk, bár sokak törek-

vése arra irányul, hogy az Istentől is függetlenítsék magukat). Nemcsak a kényszerű nem veszik szívesen az emberek, hanem a gyámkodás egyes megnyilvánulásait sem. Önálló, függetlenek és öntudatosak akarnak lenni. (Komoly probléma ez: a helyes közösségi érzés és élet összeegyeztetése az önállósággal, az „egyé-  
niséggel“.) A vallásosságban is megmutatkozik ez a vonás. A hí-  
veket az eddiginél jobban szeretnék érteni vallásukat, a szertartá-  
sokat. Tudni akarják a kegyelmi élet gyakorlati követelményeit.  
Nem elégszenek meg külső, látszatos hatásokkal. A részleteket  
is ismerni akarják. Ugyanakkor azonban tudatában vannak tudat-  
latlanságuknak és gyakorlatlanságuknak. Ezért kívánják olyan  
sokan, hogy a szónok gyakorlati tanácsokat is adjon.

Az önállósággal egyidejűleg fellép a felelősség érzése. Az ön-  
álló, független, öntudatos egyén felismeri, hogy felelős is ön-  
magáért. Itt, az egyéniség szűk körében legtöbbször meg is akad  
a felelősségtudat. Helyes irányítás mellett azonban kialakul a  
közösségi felelősség tudata. A független ember érzi az abszolút  
függetlenség lehetetlenségét, a függetlenség veszélyeit, látja más-  
rautaltságát. Innen csak egy lépés rádöbbenni a közösségi fele-  
lősség fontosságára, — ha a közösségi tudat megvan a lélekben.  
A világi közösségben az önállóság tudatát az emberi egyenlő-  
ség eszméje fűti. (Mint falun mondják: az is olyan ember, mint  
a másik, joga van élni.)

De nemcsak a közösség és az egyén, hanem a hatalom és  
vezetetség, tekintély és egyenlőség problémái is felszínre jöt-  
tek. A régi közösségi élet keretei fölbomlottak, az új csak kiala-  
kulóban van. Ez a bizonytalanság rányomja bélyegét a hívek  
magatartására. Az Egyházban ugyan nem történhetnek olyan vál-  
tozások, mint egy világi, állami rendszerben, az Egyház a krisz-  
tusi hierarchia szilárd rendszerét nem változtathatja meg, és nem  
változtathatja meg jellegét az egyházi hatalom sem; de mind-  
erre nincs is szükség, mert hatalma nem evilági, és nem evilág-  
ról való ország. Isteni tekintélyt képvisel, az Isten kegyelmeit köz-  
vetíti, és célja is természetfeletti.

Ezzel a ténnyel azonban nem tud minden ember megbékülni.  
És mert egyesek csak az Egyház emberi vonásait látják, hamis  
öntudatuk lélekben összeütközik a vallás parancsoló jellegével.  
Igy alakulnak ki azok a típusok, akik istenhívők ugyan, de gyako-  
rlatilag függetleníteni akarják magukat Istentől, elsősorban a  
papságtól. („Miért gyónjak, hogy a pap is tudja, mi tészek?!  
Az is csak ember, miért menjek hozzá?). Falusi híveink húzódo-  
zásának is sokszor ez a rugója. Talán mondanunk sem kell, hogy  
ebben is papjukról ítélnék olykor. Van azonban a dolognak egy  
másik oldala is. Az említett kisebb vagy nagyobbfokú összeütkö-  
zés nem egyszer azért történik, mert nem tudják, nem ismerik  
helyzetüket és szerepüket, jogaikat és kötelességeiket az Egyház-  
ban. Mindnyájan, az Egyház tagjai, egy test vagyunk, Krisztus  
titokzatos teste, tehát felelősek vagyunk egymásért, együtt kell  
munkálkodnunk, egymásért imádkoznunk. A lelkipásztorkodásnak  
észre kell vetetnie ezt a hívekkel. Lássák a hívek, hogy így is  
tekintik őket. Ezért követelnek bizonyos feladatköröket maguknak,  
és tudni akarnak egyházközségük életéről, anyagi ügyeiről, stb.

Néhol a plébánosok — nagyon helyesen — az egyházközség anyagi ügyeit, intézményeit nagyrészt világi hívekre bízják. Anyagi természetű elszámolásokról időnkint tájékoztatják a híveket is, nemcsak az egyházközségi képviselőket. Ahol az Egyház hierarchikus szervezetében nem látnak kasztjellegét — amint hogy nincs is, csak egyes lelkipásztorok viselkedése mutatta így —, a hívek tevékenykedő akarata sokféle területen megnyilvánul. Például országszerte komoly probléma a misehallgató gyermekek viselkedése. Az egyik férfi valahol a következő ajánlattal lépett elő: A gyermekek rossz viselkedését meg kell akadályozni, de ez nem elég, arra is meg kell tanítani őket, hogyan viselkedjenek a templomban, hogyan énekeljenek, imádkozzanak. Ezért elhatározták, hogy néhányan a gyermekek csoportjaiba „szivárognak” a templomban, — megőrizve a gyermekek számára a tér hegemóniáját, nehogy tovább álljanak, — és saját példájukkal, imádságukkal tesznek tanúságot a szentmise mellett, és adnak tanulságot a helyes viselkedésre.

Mindehhez hozzávehetjük még, hogy szellemi téren falvaink nagy része a szellemi műveltség olyan átmeneti állapotában van, ami maga is ösztönzőleg hat egyéniségük, öntudatuk kinyilvánítására. Ugyanakkor a népi kultúra (az alulról jövő és nem a visszavitt) fejlődése megállt, sőt a régi is kivesztett falvainkban, ebben az értelemben tehát a magyar falu kulturális téren elgyökértelenedett. Ez is befolyásolja híveink magatartását vallási dolgokban. Az okoskodó, szellemeskedő, üresen fecsegő falusi hívó ma már nem ritkaság, és gyakori a régebbi egészséges vallási szokások, áhítatgvakorlatok (búcsújárások, litániák, stb.) lebecsülése is.

Összefoglalva vázlatunkat, arra a megállapításra jutunk, hogy falvaink arculatán a kamaszkor jelei mutatkoznak, férfias, felnőtt vonások vegyesen kiütésekkel, pattanásokkal.

### *Realista stílusú lelkipásztorokodás*

A nagykorú ember jellemzője a realista lelki magatartásra való törekvés: higgadság, a dolgok valóságos helyzetének, szerepének ismerete, lényeg-látás.

Ha a lelkipásztor híveit nagykorúságuk tudatára és gyakorlására akarja nevelni és vezetni, akkor a lelkipásztorokodás stílusának realisabbnak kell lennie, mint sok esetben eddig.

Nemcsak a műalkotásoknak van stílusuk, hanem a lelkipásztorokodásnak is. Három stílust különböztetünk meg: barokkot, romantikust, és realistát.

A barokk lelkipásztort mindnyájan ismerjük. Legfőbb jellemzői: a tömeghatások szeretete, a külső vallási megnyilatkozások (gyakran túlzott) megbecsülése (ájtatosságok, külső díszek hangsúlya, stb.). Egyéni viselkedésben nyájasan mosolygó hatalom, az erőltetett szelidség, prédikációban: a cikornyás, jelzőkkel díszített mondatok, a túlságba (és gyakran a képzavarig) vitt analogizálás, a cirádás mozdulatok, stb. Mindezekben vannak jó tulajdonságok, és ezek a maguk idejében jól is hathattak, ma azonban nagy részük elavult és nem időszerű.

Sokkal modernebbnek látszik a lelkipásztorokodásban a romantikus stílus, és talán veszélyesebb a hitélet alakulására. A ro-

mantikust a távolsági érzék megbetegedése, az arányok, a harmonia egyoldalú eltorzítása jellemzi. Nem az adott körülmények figyelembevételével dolgozik, hanem fikciókkal. Főként az érzelmi motívumok befolyásolják. Hajlandó az egész keresztény életet nagy, hősi kalandnak tekinteni, és a kereszténységet a „veszélyesen élni“ illúzióin keresztül szemlélni. Az ilyen lelkipásztor kedvelt példái a stiliták, a rendkívüli körülmények közt élő szentek. Az ő szemében elsősorban ezek a „régii dicsőség“ képviselői. Könnyen lelkesedik és mellékes dolgokról óriási következtetéseket von le. Prédikációjában az érzelmek varázslója. Célokat tűz ki, amelyek megvalósítása nem az ő hallgatóihoz van mértezve. „A priori“ beszél és ítél.

A realista mindig a valóságos helyzet vizsgálásával kezdi a lelkipásztori cselekvést. Tudja, hogy az embereket nem lehet egy kalap alá venni, mert az emberek különböznek egymástól. Lélektani ismeretekre is szükség van. Nem lehet például egy alföldi kunnal ugyanúgy bánni, mint egy palóccal. A realista meg akarja ismerni híveinek történelmét, szokásait, hittani tudásuk színvonalát, lelki állapotát. Egy kézíratos plébaniatörténetben olvastam e figyelmeztetést: a későbbi szemlélő, ha látja e falu embebreinek zárkózottságát, bizalmatlanságát, sötétenlátásra hajlamos lelkületét, vegye fontolóra, hogy e telepés község lakói mennyit szenvedtek és küzdöttek, amíg a homokot megszelídítették. A realista lelkipásztor prédikációi a jelenlévő közönségnek szólnak, ismeri körülményeiket, természeti adottságaikat, jó és rossz tulajdonságaikat. (Lelkipásztorok tapasztalhatták már, hogy egy-egy szó jelentésének rosszul ismerése is már bonyodalmakat okozhat, pl. gyóntatásnál.) A realista tudja, hogy első feladatai közé tartozik hívei lelkületének megismerése, nemcsak általában és felszínesen. Ismernie kell a táji jellegeket, a szokás erejét, a tudatlanság nagyságát, a szektások elfordulásának rugóit, stb.

A realizmus követelménye az arányok helyes ismerete, a lényeges megkülönböztetése a lényegtelentől, az értékrend helyes sorrendjének látása.

Helyesen jegyezte meg egy világi hívő: a hívek nagy többsége értékrendi zavarban szenved. Nem tudja, mi a fontos és lényeges, mi a mellékes és esetleges. Életüket is ez a zavar befolyásolja. Olyan dolgokért küzdenek, törekszenek teljes erőbedobással, amelyek az életben tized vagy huszadrangúak, az elsődleges célok felett pedig szemet hunynak.

A realista tervszerűen pasztorál, nem vaktában és nem csak általában. Tervet készít a „szükségesség“ sorrendjében. Szentbeszéde nem elvont és nem levegőt verdeső. Szereti a józan kritikát és elfogadja azt.

Igy folytathatók tovább észrevételeinket, de ha teljességre törekednénk, meghaladnók kitűzött feladatunkat. Mindez — amit elmondtunk és amit nem mondtunk el — további megfontolást igényel, részletes és gyakorlati megfogalmazást. Ezt közös munkával kell elvégeznünk, és ami jó és időszerű, közös munkával megvalósítanunk.